

EDAT-BAĞLAÇ-ÜNLEM

EDATLAR (İLGEÇLER)

Tek başlarına anlamları olmayan, başka kelimelerle öbeleşerek değişik ve yeni anlam ilgileri kuran, birlikte kullanıldıkları kelimelere cümlede anlam ve görev kazandıran kelimelere edat denir.

“için, kadar, -e kadar, gibi, göre, ile, üzere, yalnız, -e karşı, sanki, ancak, -den beri, -e doğru”

Kelimeler arasında çeşitli anlam ilişkileri kurduğu için edatlara yardımcı kelimeler de denir.

Ders çalışmak için odasına çekildi. (amaç)
Kurt gibi acıkmışım. (benzerlik)

Edatlar cümleden çıkarılınca cümlenin anlamında bir eksiklik, daralma veya bozulma olur.
Güneş gibi başı göklere erdi. >edat çıkarılınca>
Güneş başı göklere erdi.

Tek başlarına kullanamazlar. Başka kelimelerle birleşerek sıfat ya da zarf görevli öbekler oluştururlar.

Dağ gibi adam yok oldu gitti. (sıfat öbeği)
Sen de benim kadar çalışsan... (zarf öbeği)

Edat grupları (edat ve edattan önceki kelimenin oluşturduğu kelime grubu) cümlede çoğunlukla zarf veya edat tümleci olur.

Sabaha kadar ders çalıştık. (zarf tümleci)
Eve doğru yürüdüm. (edat tümleci)

BAŞLICA EDATLAR

“ile”

“Araç, alet, neden, zaman, birliktelik” ilgisi kurar.
Ankara’ya uçakla giderler. (araç)
Bizi boş vaatlerle kandırdılar. (araç)
Hasan yaşlı annesiyle oturuyordu. (beraberlik)
Arabanın gürültüsüyle irkildi. (neden)
Baharla birlikte leylekler de geldi. (zaman)
“-le” şeklinde bitişik de yazılabilir.
Çocuk ile>çocukla
Araba ile>arabayla

Not: “ile” kelimesi “ve” gibi kullanılırsa bağlaç olur.
Bir kola ile simit aldım. (kola ve simit)
Soyut bir kelimeyle öbeleşirse edat değil “durum zarfı” olur.
Öfkeyle kalkan zararlar oturur. (nasıl, öfkeli ve zararlı)
Sevinçle boynuma sarıldı. (nasıl, sevinçli bir hâlde, durum zarfı)

“gibi”

Benzetme edatlarındandır.
Yalın hâldeki kelimelerle birlikte kullanılır.
Benzetme, eşitlik anlamları katar.

Birlikte kullanıldığı kelime ile birlikte sıfat, zarf ve isim olabilir.
Adamın demir gibi bileği vardı. (sıfat, benzetme)
Kursunlar, yağmur gibi yağıyordu. (zarf, benzetme)

Uyandığı gibi yataktan fırladı. (zarf, anında, zaman anlamı katmış)

İsim veya zarf gibi kullanıldığında cümle öğeleri oluşturur. Bu durumda ek alabilir.
O anda utançtan ölecek gibiydi. (isim, yüklem)
Onun gibisi nerede bulunur? (isim, özne)

Bu edatın yerini bazı ekler alabilir:
Şöyle garip bencileyin. (benim gibi)
Kadınısı bir gülüşü vardır onun. (kadın gibi)

“sanki”

Benzetme edatıdır.
“san” ve “ki”nin birleşiminden oluşmuştur.

Bu edatı bulunduran cümlelerde “sanmak, zannetmek” anlamları vardır.
“benzetme, uyarı, sözüm ona, sözde, inanmama” anlamları katar.
Sanki gece olmuş. Gibi, öyle zannedersin
Biri kapıyı çalıyor sanki.
Sanki bütün kabahat benim. (sözde, inanmama, öyle zannediliyor)
Aldın da ne kazandın sanki? (uyarı, ne kazandığını sanıyorsun?)
Gelseydi ne olurdu sanki? (ne olacağını sanıyordu ki?)
Sanki bu da mı güzel? (Öyle mi sanıyorsun?)
Kısa öyküde daha başarılı sanki. (öyle gibi)
Not: “sanki” edatıyla “gibi” edatı bir arada kullanılırsa anlatım bozukluğu ortaya çıkar:
Sanki beni dövecek gibiydi. (yanlış)
“Beni dövecek gibiydi.” ya da “Sanki beni dövecekti.”

“kadar, -e kadar”

“Karşılaştırma, benzerlik, eşitlik, yaklaşıklık, ölçü” anlamları katar.
Biz de onlar kadar başarılıyız. (eşitlik, benzerlik, ölçüsünde)
Gül kadar güzelsin. (benzerlik)
Mektubu okuyunca köyünü görmüş kadar sevindi. (gibi)
Bir ton kadar kömür almış (ölçü, aşağı yukarı)

Ad tamlamasında ad (tamlanan) olarak da kullanılabilir.
Vefasızlığın bu kadarını da görmemiştin. (isim, ad tamlamasında tamlanan)

“kadar” kelimesi zarf tümleci de yapar, edat tümleci de:
Dershaneye kadar gidelim. (edat tümleci)
Akşama kadar çalıştık. (değin anlamında, zarf tümleci)

“için”

> “Amaç, neden, özgülük, görelilik, karşılık” bildirir.
> “Hakkında, nedeniyle, yüzünden, maksadıyla” anlamlarını ifade eder.
> Bu edatla kurulan söz öbekleri, cümlede genellikle edat tümleci olarak kullanılır.
Çalışmak için başvurdu. (amacıyla, başvurunun amacı, sebebi)
Sınavı kazanmak için çalışmak gerekir. (sınavı kazanmanın şartı)
Sıkıldığı için dışarı çıktı. (neden, dışarıya çıkmanın sebebi)

Bu ayakkabıyı babam için aldım (özgülük)
Bu iş için kaç lira ödedin? (karşılık)
Senin için sorun yok tabi. (görelilik)
Bizim için ne diyorlar? (hakkımızda)
Sizin için üç kişilik yer ayrıldı. (aitlik)
Tüm bu hazırlıklar bizim içindi. (isim, yüklem)
Vatan için ölenler yüreğimizde yaşarlar. (amaç, özne)

“-e” yönelme hâl eki ve “üzere”, “-e göre”, “diye” edatları bazı durumlarda bu edatın yerini tutabilir:

Bu ayakkabıyı babam için aldım > babama aldım.
Uyumak için odasına çekildi>uyumak üzere
Senin için iyi bir gündü>sana göre
Ne için söyledin sanki>ne diye

“üzere, üzere”

“Amaç, koşul, zamanda yakınlık, gibilik” anlamları katar.
Sorunu halletmek üzere gidiyorum. (amaç, için)
Kitabı yarın vermek üzere alabilirsin. (şartıyla, koşul)
On dakika konuşmak üzere kürsüye çıktı. (için, amaç)
Acele edin, güneş batmak üzere. (zamanda yakınlık)
Konuştuğumuz üzere yarın buluşacağım. (gibilik)

“-e göre”

➤ “Görelilik, uygunluk, yönünden, bakımından ve karşılaştırma” anlamları katar.
Başbakana göre enflasyon düşük. (açısından)
Ayağını yorganına göre uzat. (bakarak, ölçüsünde, uygunluk, kadar)
Allah dağına göre kış verir. (uygunluk)
Anlatılanlara göre ikisi de suçluymuş. (bakılırsa, yönünden)
Siz bana göre daha gençsiniz. (karşılaştırma)
Kemal, Hasan’a göre daha uzundu. (karşılaştırma)
Bana göre ayakkabınız var mı? (uygunluk)

➤ “-ce” eki bu edatın yerini tutabilir.
Bence bu iş burada biter. (bana göre)

“karşı”

➤ “-e” yönelme hâl ekiyle kullanılarak “için, hakkında, yönelme, ilgili olma” anlamları katar.
Edebiyata karşı ilgim vardı. (hakkında, yönelik)
Denize karşı bir balkon var. (yönelik)

➤ Zaman bildiren kelimelere eklenip “doğru, sularında” anlamları katar ve zarf öbeği oluşturur.
Yağmur sabaha karşı yeniden başlamıştı. (doğru)
Sabaha karşı uyuyabildim. (zarf öbeği)

“diye” “doğru” “dolayı, ötürü”

➤ Amaç ve neden ilgileri kurar.
Terfi edeyim diye yağcılık yapıyor. (amaç)
Yağmur yağıyor diye dışarı çıkmadı. (neden)
Ormana doğru yürüdük.
Bana doğru bakıyor.
Zamanda yakınlık bildirerek zarf öbeği de oluşturur.
Akşama doğru geldiler. (zarf öbeği)
Zayıflıktan dolayı sık sık hastalanıyor.
Çalışmadığından ötürü canı sıkılıyor.

“-den” ekiyle de aynı anlam sağlanır.

Sıkıldığımdan dışarı çıktım.

“karşın, rağmen”

Yönelme ekiyle birlikte karşıtlık ilgisi kurar.
Çok uğraşmama karşın başaramadım.
Tanımamasına rağmen onu takdir ediyordu.

“beri”

“-den” ayrılma hâl ekiyle birlikte eylemin başlangıç yerini ve zamanını belirler.
Dün akşamdan beri görülmedi.
Okuldan beri hiç susmadı.
Yıllardan beri bu köyde yaşamaktalar.
Kar, sabahtan beri yağıyor.

“yalnız”

➤ İsim, sıfat, zarf ve bağlaç olarak kullanılabilen bu kelime “sadece, bir tek” anlamına gelmek şartıyla edat olarak da kullanılabilir. Bu yönüyle diğer kelime türlerinden ayırt edilebilir.
Bir ömür boyu yalnız yaşadı. (tek başına, zarf)
Biz bu dünyada hep yalnızız. (tek başına, isim)
Parkta oturan yalnız adam onun babasıydı. (tek, sıfat)
Meyveler güzel, yalnız biraz renksiz. (ama, bağlaç)
Cebinde yalnız yol parası vardı. (sadece, edat)
Beni yalnız sen anlarsın. (sadece, bir tek)

“ancak”

➤ “yalnız, sadece, özgülük, sınırlandırma, olsa olsa” anlamları katar.
Seni ancak ebediyetler eder istiaab (sadece)
Onu ancak para ilgilendirir. (sadece, bir tek)
Bu işten ancak Hasan Usta anlar. (sadece)
Bu kömür ancak üç ay yeter. (en fazla, olsa olsa)
Sabah çıktılarsa akşama ancak gelirler. (belki, ihtimal)

“değil”

İsim cümlelerinin yüklemine olumsuzlaştırır.
Yolumu kesen bu değildi.
Olumsuz eylem cümlelerini olumlu; olumluları da olumsuz yapar:
Bu haberi duymamış değiliz. duymuşuz
Bu haberi duymuş değiliz. duymamışız

“mi”

-Soru edatıdır.
-Farklı anlam ilgileri kurar.
-Ek alabilir.
Babanız İstanbul’dan döndü mü? (soru)
Onu gördüm mü sinirleniyorum. (zaman)
Sıcak mı sıcak bir havaydı. (pekiştirme)
Çalıştın mı her şeyi başarırırsın. (koşul)

EDAT İLE BAĞLACIN KARIŞTIRILMAMASI

➤ Edatlar cümlelerin bir ögesi olurken, bağlaçlar bir öge özelliği göstermez.
➤ “İle, yalnız, ancak” gibi kelimeler hem edat hem bağlaç görevinde kullanılabilir. Cümle içindeki anlamı bu nedenle önemlidir. Ayrıca şu pratik yolla bu kelimelerin edat mı, bağlaç mı olduğunu anlayabiliriz:
➤ “İle” yerine “ve” getirilebiliyorsa; “ile” bağlaçtır. Defter ile kalemi çantaya koydum. / Arkadaşları ile konuşmuyordu. (Birincisinde “ve” gelebildiği

için bağlaç; ikincisinde “ve” kullanılmadığı için edattır.)

- “Yalnız, ancak” kelimeleri yerine “ama” bağlacı getirilebiliyorsa, bu kelimeler bağlaçtır. “Sadece” kelimesi getirilebilirse bu kelimeler edat olur. Almak isterim ancak param kalmadı. / Bu işi ancak sen yapabilirsin.

Edatlar cümleden atılamaz. Cümle anlamsızlaşır. Bağlaçlar cümleden çıkartılınca cümlelerin anlamı daralsa da cümle anlamsızlaşmaz.

BAĞLAÇLAR

Tek başına anlamı olmayan, anlamca birbiriyle ilgili cümleleri veya cümlede görevdeş sözcük ve söz öbeklerini bağlamaya yarayan kelimelere bağlaç denir.

Açıkçası, ama, ancak, bile, çünkü, dahi, de de.....De, demek ki, fakat, gene, gerek...gerek(se), ha.....ha, hâlbuki, hatta, hele, hem hem de, hem.....hem, (de), ile, ise, ister.....ister(se), kâh.....kâh, kısacası, ki, lâkin, madem(ki), nasıl ki, ne var ki, ne yazık ki, ne.....ne (de), nitekim, oysa, oysaki, öyle ki, öyleyse, üstelik, ve, veya, veyahut, ya da, ya....ya (da), yahut, yalnız, yeter ki, yine, yoksa, zira...

Özellikleri

- Edatlardan farkı, zaten var olan anlam ilgilerine dayanarak bağ kurmasıdır. Edatlar ise yeni anlam ilgileri kurar.
- Bağlaçların yerine noktalama işaretleri kullanılabilir.
- Bağlaçlar cümleden çıkarılınca anlam bozulmaz, ama daralabilir. Bağlaçlar (ile hariç) önceki ve sonraki kelimeden ayrı yazılır. Bitişik yazılanlar bağlaç değil, ektir.

BAĞLAÇ ÇEŞİTLERİ

1.Sıralama Bağlaçları

“ve”

Cümleleri, anlam ve görev bakımından benzer veya aynı olan kelimeleri, sözleri ve öğeleri birbirine bağlar.

Duygu ve düşünce bir olmalıdır. (özneleri bağlar)
Köyünü, yaşlı dedesini ve ninesini özlemişti.
(nesneleri bağlar)

Şiir ve roman okuma alışkanlığı edinin. (nesneleri bağlar)

Bana baktı ve güldü. (cümleleri bağlar)
Anlatılanları dinliyor ve çocuğa hak veriyordu.
(ümleleri bağlar)

Aylarca ve yıllarca sustu. (benzer kelimeleri bağlar)
Binlerce yerli ve yabancı turist geldi. (sıfatları bağlar)

- “ve” bağlacı yerine virgül veya “-ip”, “-erek” zarf-fiil ekleri de kullanılabilir:
Masaya yaklaştı ve kitabı aldı.
Masaya yaklaştı, kitabı aldı.
Masaya yaklaşp kitabı aldı.
Masaya yaklaşarak kitabı aldı.

Not: “ve” bağlacından önce noktalama işareti kullanılmaz, bu bağlaçla cümle başlamaz. Çağdaş şiirde söze etki ve çekicilik katmak için kullanılmaktadır, ama doğru değildir. “ve” bağlacı yerine & işaretini kullanmak son derece yozlaştırıcıdır.

“ile, -le/-la”

“ve” ile görevleri aynı olmasına rağmen her zaman birbirinin yerine kullanılamazlar. “ile”nin kullanım alanı daha dardır.

“ile” cümleleri birbirine bağlamaz; sadece aynı görevdeki kelimeleri bağlar.

Duygu ile düşünce bir olmalıdır.

Yaşlı dedesi ile ninesini özlemişti.

Edebiyatımızda en çok eser verilen türler şiir ile romandır

Not: Edat olarak kullanılan ve zarf yapan “ile”den farklıdır.

Mehmet ile Ali sinemaya gittiler. (bağlaç)
Mehmet, Ali’yle sinemaya gitti. (edat)
Mehmet heyecanla yerinden kalktı. (edat)

2.Eşdeğerlik Bağlaçları

“ya da, veya, yahut, veyahut”

Aynı değerde olup da birinin tercih edilmesi gereken iki seçenek arasında kullanılırlar.

Biriniz gideceksiniz: Sen ya da kardeşin.
Bisiklet veya motosiklet alacağım.
Sen, ben veya başkası...
Sen olmasan yahut (veyahut) seni görmesem dayanmam.

3.Karşılaştırma Bağlaçları

“ya....ya”

İki seçenek sunulduğunda kullanılır.
Bunlar birbirinin zıttı olabilir
Biri yapılmadığında diğlerinin yapılması gerekebilir.

Ya beni de götür ya sen de gitme.

Ya gel ya gelme.

Ya bu deveyi güdeceksin, ya bu diyardan gideceksin

“hem.....hem (de)”

Her ikisi de geçerli olan iki durumu anlatır. Bunlar zıt da olabilir, eşdeğer da.

Hem çalışmıyor hem (de) yakınıyorsun.
Hem kitap okuyor hem de müzik dinliyor.
Aynı anda

“ne.....ne (de)”

- Aynı görevdeki kelimeleri, kelime gruplarını ve öğeleri birbirine bağlar.

Ne şiş yansın ne kebab. (özneleri)
Gönül ne kahve ister ne kahvehane. (nesneleri)
Ne İzmir’e gitmiş ve Bursa’ya. (dolaylı tümleçleri)

- Cümleleri de birbirine bağlar:

Üç yıldır ne bir telefon açtı, ne de bir mektup yazdı.
Onu ne gördüm ne de tanıdım.
Ne aradı ne (de) sordu.

Ne kızı verir, ne de dünürü küstürür.

Ne doğan güne hükmüm geçer,
Ne halden anlayan bulunur.

➤ Cümleleri -yapı bakımından olumlu oldukları hâlde- olumsuz yapar. Yüklem olumlu durumdadır.

Ne kendi rahatsız oldu ne de halkı huzursuz etti.
(kendisi rahatsız olmadı, halkı da huzursuz etmedi)

➤ Yüklem olumsuz çekimlenirse anlatım bozukluğu meydana gelir.

Ne çay ne kahve içmedi. > “Ne çay içti ne kahve” olmalıydı.

➤ Zıt anlamlı iki sıfatla birlikte kullanılarak onların arasında bir durum ifade eder.

Dışarıdaki hava ne soğuk ne sıcak.
Yaptığı işe ne kolay ne de zor denebilir.

Not: “Ne zor, ne acı günler yaşadık” örneğinde “ne zor” ve “ne acı” sözleri ayrı ayrı da (biri olmadan) kullanılabileceği için buradaki “ne”ler bağlaç oluşturmaz.

“de.....de, gerek.....gerek, olsun.....olsun, kâh.....kâh, ha.....ha”

Öğeleri ya da cümleleri birbirine bağlarlar.

Öğretmeni de arkadaşları da onu çok merak ettiler.
özneleri bağlamış.

Annesini de babasına da özlemişti. nesneleri bağlamış.

Tatil boyunca dinlenmiş de gezmiş de.
yüklemleri bağlamış.

İzmir’e de Aydın’a da uğrayacağız. dolaylı tümleçleri

Fizikten de anlamam kimyadan da.

Gerek sen gerek(se) o, güzel çalıştınız.

Gerek baba gerek anne tarafından bir akrabalıkları yok.

Ali olsun, Ahmet olsun, ikisi de çalışkan ve zekîdirler.

Kâh yıkılıyor, kâh kalkıyor, ama yılmıyor.

Ha Ali ha Veli, ne fark eder?

4. Karşıtlık Bağlaçları

“ama, fakat, lâkin, yalnız, ancak, ne var ki, ne yazık ki”

“ama, fakat, lâkin” aynı anlamlı bağlaçlardır.

“yalnız, ancak, ne var ki, ne yazık ki” de bunlara yakın bağlaçlardır.

“ama, fakat, lâkin, yalnız, ancak, ne var ki, ne yazık ki” bağlaçları, aralarında zıtlık bulunan iki ayrı ifadeyi, cümleyi birbirine bağlar.

Çok tembeldi, ama başarılı oldu.

Yemek az, ama doyurucu.

Yerinde ve zamanında konuşmaya dikkat ediyorum, ama bazen yanlış anlaşıyorum.

Hızlı yürüdü, ancak yetişemedi.

Bu işe başlıyorum, ancak bugün bitiremem.

Hava nemliydi, fakat yağmur yağmıyordu.

Altmış yaşında, kır saçlı; fakat dinç bir adam bağırdı.

Bunları götür, yalnız diğerlerini getirmeyi unutma.

Not: Bir cümle bu bağlaçlardan biriyle başlayabilir. Bu durumda bu bağlaçlar iki bağımsız cümleyi birbirine bağlamış olur..

... Ne var ki sanatçıyı bu yüzden eleştirmek doğru olmaz.

➤ “ne yazık ki” bağlacı çok kötü ve acı sonları bildirir.

İnsanlara hep vefa gösterdi; ne yazık ki kendisi onlardan vefa görmedi.

➤ “ne var ki” bağlacı çaresizlik ifade eder.

En yüce duyguların tohumları ekildi; ne var ki dünya, insanları kendisine benzetmişti.

➤ “ama, fakat, lâkin, yalnız, ancak”, neden, şart, uyarma bildirir

Arkadaşının kalbini kırdı, ama çok pişman oldu. Bizimle gelmene izin veririz, ama yolda fazla soru sormayacaksın.

➤ Sadece “ama” bağlacı pekiştirme anlamı katar.

Güzel, ama çok güzel eserler bırakmış atalarımız.

➤ Yine sadece “ama”, cümle sonunda, dikkat çekmek için kullanılır.

Bak kızarım ama!

Böyle söylersen darılırım ama!

“hiç olmazsa” ve “hiç değilse”

Çarşıdan elimiz boş döndük. Hiç olmazsa iki kaset alsaydık.

“oysa, oysaki, hâlbuki”

Aralarında zıtlık, aykırılık bulunan iki cümleyi “tersine olarak, -dİĞİ hâlde” anlamlarıyla birbirine bağlar.

Onu özledim, oysa gideli çok olmadı.

Gelemeyeceğini söyledi, hâlbuki vakti vardı.

Not: Bu bağlaçlar anlam bakımından zıt olmayan cümleler arasında kullanılırsa anlatım bozukluğuna yol açar.

Her zaman birinciydi, oysa çok çalışırdı. (anlatım bozuk)

5. Gerekçe Bağlaçları

“çünkü”

“Şundan dolayı, şu sebeple” anlamlarına gelir.

Neden bildirir.

Eve gittim, çünkü babam çağırmıştı.

Otobüse yetişemedik; çünkü evden geç çıkmıştık.

“madem(ki)”

Madem gelecektin, haber verseydin.

“zira”

“çünkü” anlamında kullanılır.

Allah'a sığın şahs-ı halîmin gazabından

Zira yumuşak huylu atın çiftesi pektir

“yoksa”

Ver diyorum, yoksa yersin dayağı.

“nasıl ki”

Acele etmez, ağırdan alır; nasıl ki bu akşam ağırdan alıyor.

“değil mi ki”

6.Özetleme Bağlaçları

“kısacası, demek ki, açıkçası, öyleyse, yani, özetle, o hâlde, anlaşıyor ki”

... Kısacası kendimizi toparlamalıyız.
... Demek ki ülkemiz bunlardan dolayı gelişmiyor.
... Açıkçası bu işi istemiyorum.
... Öyleyse gidelim arkadaşlar.

7.Pekiştirme Bağlaçlar

“bile, dE, hem de, dahi, üstelik, hatta, ayrıca, bundan başka”

Bu bağlaçlardan bazıları bazı durumlarda birbirlerinin yerine kullanılabilirler.

- “bile” kullanılan bir cümle daha önce kullanılmış bir cümle ya devamıdır ya da devamı gibi görünür.

Bunu sen bile başarabilirsin.
Bağırsan bile duymaz.
Tembel adam, olur, demiş. Demiş ama yerinden bile kalkmamış.
Hatta parasını bile ödemişti. / Hatta parasını ödemişti bile.
Çölde suyun bir damlası bile değerlidir.

- “bile” yerine “de” veya “dahi” de kullanılabilir.

Bunu sen de başarabilirsin.
Bağırsan da duymaz.
Tembel adam, olur, demiş. Demiş ama yerinden dahi kalkmamış.
Hatta parasını dahi ödemişti. / Hatta parasını ödemişti dahi.
Çölde suyun bir damlası dahi değerlidir.

“hatta, hem de, ayrıca, üstelik”

Belle, kazmayla, hatta elleriyle kazıldılar.
Gördüm, hatta konuştum da.
Konuşmuyor; üstelik gülmüyor da.
Çalışıyor, hem de sabahtan akşama kadar.

8.“de, ki, ise” bağlaçları

“de/da”

- Her zaman kendinden önceki kelimeden ayrı ve de, da şeklinde yazılır; bitleştirilmez, te, ta şeklinde yazılmaz. “ya” ile birlikte kullanıldığında da ayrı yazılır: “ya da”
Kelimenin son hecesine kalınlık-incelik bakımından uyar.

- Genellikle “dahi, bile, üstelik, hatta” bağlaçlarıyla özdeştir.

Bu soruyu Ali de bildi. (dahi, bile)
Artık gönlümü alsa da önemi yok. (dahi, bile)

- Cümleleri, aynı görevdeki kelimeleri ve sözleri birbirine bağlar ve değişik anlamlar katar:

Sorsan da söylemem. (asla)

Erzakını hazırla da pikniğe gidelim.
Cümleleri bağlamış, burada pikniğe gitmek için erzak hazırlama şartı var.

Biraz müsaade etsen de işime baksam. (rica, istek, yalvarma)
Büyüyecek de bana bakacak. (küçümseme, alay)
Çalışıp da kazanacaksın. (şart)
Dün bizi bekletti de gelmedi. (yakınma)
Çalışayım da gör neler yapacağımı. (övünme)
Düzenli çalıştı da başarılı oldu. (için, neden-sonuç)
Koşsan da yetişemezsin. (değişmezlik)

Bütün yıl okumamış da şimdi kitap kurdu oluverdi.
Zıt anlamlı cümleler arasına girmiş.

- Tekrarlanan kelimelerin arasına girerek anlamı güçlendirir:

Ev de ev olsa bari (küçümseme)
Çalış da çalış... (abartma)

- “ama” bağlacının yerine kullanılabilir; cümleleri ve öğeleri birbirine bağlayabilir:

Hızlı hızlı koştu da yetişemedi. (cümleleri bağlamış)

- Edattan ve zarftan sonra gelerek anlamı pekiştirebilir:

O kadar da soğuk değil.
Böyle davranmanız hiç de iyi olmadı.

“ki”

Sadece “ki” biçimi vardır.
Kendinden önceki ve sonraki kelimelerden ayrı yazılır.
Türkçe değil, Farsça bir bağlaçtır ve Türkçe cümle yapısına aykırı olarak kullanılır.

- Anlam bakımından birbiriyle ilgili cümleleri birbirine bağlar.

Bir şey biliyor ki konuşuyor. (sebeup-sonuç)
Baktım ki gitmiş. (şaşkınlık)
Ancak ne yazık ki böyle olmadı.

- Birisinden alıntı yapılacağı zaman kullanılır.

Atatürk diyor ki: ... (açıklama)

- Özneye veya tümleçlerle ilgili açıklama yapılacağı zaman kullanılır. Bazen “ki” ile başlayan bu açıklama iki kısa çizgi arasında verilir.

Ben ki hep sizin için çalıştım. (pekiştirme)
Siz ki beni tanırsınız, neden böyle düşünüyorsunuz?
O yerden -ki herkes kaçır- sen de kaç.

- “ki” kullanılan bazı cümlelerin “ki”den sonraki kısmı söylenmez.

Sınavı kazanabilir miyim ki... (kuşku)
Bu adama güvenilmez ki! (yakınma)
Acaba çocuğa kızarlar mı ki? (endişe)

➤ Tekrar edilen kelimeler arasında kullanılır.

Adam belâ ki ne belâ...

➤ Abartma anlamı katar.

Bugün öyle yorgunum ki...

➤ Bu bağlaç birkaç örnekte kalıplaşarak bitişik yazılmaktadır.

Belki, çünkü (burada ünlü uyumuna girmiş),
hâlbuki, mademki, meğerki, oysaki, sanki.

“ise”

➤ Karşılaştırma ilgisi kurar, karşıtlığı güçlendirir.

Yağmur yağıyor, evim ise çok uzakta. (bağlaç)
Adam konuşuyor, çocuksa hep susuyordu. (bağlaç)

➤ Ek-fiilin şart çekimiyle karıştırılabilir.

Çocuk başarılıysa sınıfını geçer. (ek-fiilin şartı)

YAPI BAKIMINDAN BAĞLAÇLAR

1. Basit Bağlaçlar

Ek almamış (kök hâlindeki) bağlaçlardır. ve, ile, de, fakat, eğer...

2. Türemiş Bağlaçlar

Yapım eki almış bağlaçlardır. kısaca, yalnız, üstelik...

3. Birleşik Bağlaçlar

Birden fazla kelimeden oluşurlar ve bitişik yazılırlar. yoksa, hâlbuki...

4. Öbekleşmiş Bağlaçlar

Birden fazla kelimeden oluşur ve ayrı yazılırlar. ya da, ne var ki, hem de...

ÜNLEMLER

Bu kelimelerin yanında dilek, emir, tehdit gibi anlamlar taşıyan kelimeler, cümleler ve yansımalar da ünlem değeri kazanabilir.

Aniden ortaya çıkan duyguların etkisiyle ağızdan bir çırpıda çıkan, bu duyguları daha etkili anlatmaya yarayan kelimelerdir veya sözlerdir.

Bu bakımdan ünlemler ikiye ayrılabilir:

1. ASIL ÜNLEMLER

Asıl görevi ünlem olan kelimelerdir. Başka görevlerde kullanılamazlar. Seslenme veya duygu anlatırlar.

Seslenme Ünlemleri

Ey Türk Gençliği!
Bre melûn! Ne yaptın?
Şşt! Sus bakayım!
Hey! Biraz bakar mısın?
Hişt! Buraya gel!

Bunların yanında adlar ve özel adlar da seslenme ünlemi olarak kullanılabilir.

Anne! Hemşehrilerim! Tanrım! Mehmet!

Duygu Ünlemleri

Ee, yeter artık!
Ah, ne yaptım!
Eh! Fena değil.
Hah, şimdi oldu!
Vay sersem!
Aman dikkat!
Eyvah! Geç kaldım!
İmdat! Boğuluyorum!
Ay, elim!
Aa! Bu da ne?

2. ÜNLEM DEĞERİ KAZANMIŞ KELİME ve SÖZLER

Anlamalı kelimelerin bazılarında vurgu ve tonlama yoluyla ünlem değeri kazandırılabilir. Bunlar da duygu ya da seslenme anlatır.

Komşular!
Babacığım!
Simitçi!
Çok ilginç!
Ne kadar güzel!
Çabuk eve git!
Ne olur yardım et!
Çık dışarı!

Yansıma kelimelerin hemen hemen tümü ünlem olarak kullanılabilir.

Şır! Çat! Güm! Hav! Miyav! Tıs!